A

akademisyen: Bilim ve sanat alanında akademik çalışmalar yapan kişi.

akıbet: Sonuç,netice.

alametifarika: Ayırıcı nitelik, ayırıcı özellik.

alternatif: Seçenek.

ambar: Genellikle tahıl saklanan yer. Geminin yük koymaya ayrılmış yeri. Yiyecek ve bazı eşyaların saklandığı yer.

amil: Etken, etmen, sebep, faktör.

antik: İlk Çağ'daki uygarlıklarla özellikle eski Yunan ve Roma uygarlıkları ile ilgili olan, antika.

antropoloji: İnsanı ve insan toplumlarını tüm yönleriyle (biyolojik, sosyal, kültürel) inceleyen, bütüncü ve karşılaştırmalı bir disiplin.

arabesk: İslam tezyinatında ve Avrupa Rönesans mimarisinde görülen stilize bitki, hayvan ve geometrik süs unsurlarıyla yüklü bir şekilde hazırlanmış kompozisyonlar.

araştırma: Bilim ve sanatla ilgili olarak yapılan yöntemli çalışma.

arz: Hz. Peygamber'in her sene Ramazan ayında, o ramazan ayına kadar gelen bütün sure ve ayetleri Cebrail'e (as) , Cebrail'in de kendisine okuması.

asimilasyon: Farklı kökenden gelen azınlıkları veya etnik grupları, bunların kültür birikimlerini, kimliklerini baskın doku ve yapı içinde eriterek yok etme sürecinin sonu.

Asrısaadet: Hz. Muhammed'in (sav) peygamberlik görevini yaptığı devir. İslam'ın Hz. Peygamber önderliğinde en güzel biçimde yaşandığı zaman.

avasım: İslam devletleriyle Bizans İmparatorluğu arasındaki müstahkem sınır bölgelerine verilen ad.

ayyar: Hilekâr, hileci, düzenbaz. Abbasilerin son zamanlarında iktidarlarını korumak için reisliğini üzerlerine aldıkları fütüvvet teşkilatının kılıçlı bölüğü.

B - C - Ç

bahşetmek: Karşılıksız olarak vermek, bağışlamak, sunmak.

batıl: İnançlar bakımından gerçek olmayan. Çürük, temelsiz, asılsız

bedbaht: Mutsuz, bahtsız, talihsiz.

berat: Nişan, rütbe, ferman.

Beyatürrıdvan: Hicret'in 6. yılında Hudeybiye'de Hz. Peygamber'le yaptıkları biat.

beytülmal: Devlet hazinesi

cerh ve tadil: Hadis râvilerinin dinî ve ilmî yönden tenkidini konu edinen ilim.

cihanşümul: Evrensel.

cihet: Yön, yan, taraf.

cumba: Eski evlerde pencere hizasında sokağa doğru çıkıntısı olan kafesli bölüm.

cüzi: Cüze ait, bir şeyin bütünüyle değil bir parçası ile ilgili. Pek az, az miktarda.

çığır: Tarz, yol, usul.

çini: Türk-İslam sanatında zirveye ulaşan en renkli iç ve dış mimari süsleme unsuru.

D - E

dış ve iç tenkit: Hadis metninin dışında ve haricinde olana dış tenkit, bizzat metinden hareketle yapılan tenkide iç tenkit denir.

diğerkâm: Çıkar gözetmeksizin başkalarına yardım ve iyilik etmeye çalışan; başkalarını düşünen; özgeci.

dil bilim: İnsanın konuşma yetisi ile yeryüzündeki dilleri ses, biçim, anlam ve söz dizimi bakımından inceleyen bilim dalı.

dinamik: Canlı, etkin, hareketli.

düstur: 1. Genel kural. 2. Yasaları içine alan kitap.

ebru: Kitreli su üzerine serpilen boyalarla bezenmiş kâğıt ve bunu hazırlama sanatı.

efdal: Çok (daha, en, pek) faziletli, çok üstün.

egemenlik: Egemen olma durumu. Milletin ve onun tüzel kişiliği olan devletin yetkilerinin hepsi, hükümranlık, hâkimiyet.

eklektik: Seçmeci

ekol: Bir bilim ve sanat kolunda ayrı nitelik ve özellikleri bulunan yöntem veya akım, okul.

eksen: Çizgi, mihver.

eman: Emin olma, korkusuzluk, güven. Emin kılma, bağışlayıp korkusuz kılma, emniyet içinde bulundurma.

emir: Bir kavim veya memleketin başı, başkan, bey, reis.

emperyalizm: Bir milletin sömürü temeline dayanarak başka bir milleti siyasi ve ekonomik egemenliği altına alıp yayılması veya yayılmayı istemesi, yayılmacılık, yayılımcılık.

engizisyon: Orta Çağ'da, Katoliklerde katı din inançlarına karşı gelenleri cezalandırma.

estetik: Güzellik bilimi.

eşrefimahlukat: Yaratılmışların en şereflisi, en değerlisi olan insan.

evrensel: Bütün insanlığı ilgilendiren, âlemşümul, cihanşümul, üniversal.

F - G - Ğ

farisi: İran dili. İran dili ve halkıyla ilgili.

fazıl: Faziletli, erdemli (kimse).

fazilet: Olgunluk, erdemlilik, üstünlük, değer, kıymet.

fıtrat: Yaratılış, hilkat. İnsanın yaratılışında var olan hususlar, huy, tıynet, mizaç.

figür: Resim ve heykel sanatlarında varlıkların biçimi.

fizikötesi: Metafizik.

form: Biçim, şekil.

fütüvvet : Dinî ve mesleki birlik, esnaf teşkilatı. Mertlik, yiğitlik, kahramanlık. Gençlik, delikanlılık. Kişinin, başkasının menfaatlerini kendisine tercih etmesi, fedakârlık.

gam: Müzikte sekiz notanın kalın sesten inceye veya inceden kalına

gitmek üzere sıralanmış dizisi.

garnizon: Bir şehri savunan veya yalnız orada bulunan askerî birlikler. Askerî birliklerin bulunduğu yer.

girift: Birbirinin içine girip karışmış, girişik, çapraşık.

güfte: Sözlü müzik eserinin şiiri.

H-I-İ

had: Cenâbı Hakk'ın Kur'ân-ı Kerim'de insanların hareket ve davranışları için belirlediği sınır.

hâkim: Egemenliğini yürüten, buyruğunu yürüten, sözünü geçiren, egemen.

harameyn: Müslümanlarca kutsal sayılan Mekke ve Medine şehirleri.

harem: Herkesin girmesine izin verilmeyen, saygı gösterilmesi gereken yer. Müslüman saray, konak ve evlerinde yabancı erkeklerin giremediği, yalnız kadınlara mahsus bölüm.

harp: Savaş.

hars: 1. Tarla sürme, ekin ekmek, tohum ekmek. 2. Kültür.

hat (hüsnühat): Arap yazısının estetik ölçülere bağlı kalıp güzel bir şekilde yazma sanatı.

hatayi: Muhtelif çiçeklerin dikine kesitinin anatomik çizgilerinin üsluplaştırılmasıyla ortaya çıkan ve tezhip sanatında kullanılan süsleme motifi.

havza: Bölge, mıntıka.

hikmet: Bilgelik, felsefe. Allah'ı gereği gibi bilme bilgisi.

hilafet: Halifelik. İslam tarihinde devlet başkanlığı kurumu.

hisbe: İslam hukukunda bir şehir halkının şeri emir ve yasaklara uymasını sağlamakla görevli olan, ölçü, tartı, mal ve ücretleri kontrol eden, şehirdeki ticari davalara ve bazı amme dâvâlarına bakan belediye teşkilatı.

ıslahat: Bir şeydeki aksaklık ve eksiklikleri düzeltmek için yapılan işler, yenilikler, reform.

içlem: Bir kavramın çağrıştırdığı kapsama giren niteliklerin veya taşıdığı özelliklerin bütünü, tazammun.

içtihad: Dinî konularda kıyas yoluyla yeni sonuçlar elde etme, hüküm çıkarma.

ideoloji: İlme, akla, tartışmaya dayanmadan zihinde oluşturulup bir gruba, bir partiye, bir devlete benimsetilerek toplumda uygulanmaya koyulmak istenen siyasi, hukuki, dinî, felsefi ... düşünceler bütünü.

ifrat: Söz ve işte sınırı aşma, aşırı gitme, taşkın olma, ölçüsüz davranma.

ihsan: Bağışlama, bağışta bulunma. Bir işi en güzel şekilde yapmak, Allah'a (cc) ihlasla kulluk etmek.

ihtida: Doğru yola girme, hedefe götüren doğru yolu bularak bu yola girme, yol gösterme. Diğer dinleri terk edip İslam dinini kabul etme, hidayete erme.

ihtiras: Çok şiddetli arzu, aşırı hırs derecesindeki istek.

infak: Karşılıksız yardım, sadaka verme

inkişaf: Gelişme, açılma. Meydana çıkma, aşikâr olma.

intikal: Bir yerden başka bir yere geçme, geçiş.

irşat: Rehberlik etme, yol gösterme, kılavuzluk yapma. Müslüman olmayanlara İslam'ı tanıtarak onların Müslüman olmalarını sağlama.

isale: Akıtma.

isar: Bir şeyi veya bir kimseyi diğerine üstün tutma, tercih etme. Diğerkâmlık, özgecilik. Kişinin, kendi ihtiyacı varken başkalarına yardımda bulunarak özverili davranması, onları kendisine tercih ederek fedakârlık yapması.

iskân: Sürekli oturmak üzere bir yere yerleştirme, yerleştirilme. Yurtlandırma. Yurtlanma.

isra: Gece yürüyüşü. Hz. Peygamber'in, hicretten yaklaşık bir buçuk sene evvel (620) Miraç gecesinde Kâbe'den Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya Allah'ın (cc) izniyle götürülmesi.

istibdat: Uyruklarına hiçbir hak ve özgürlük tanımayan sınırsız monarşi, despotluk, despotizm.

istidat: Herhangi bir şeye karşı doğuştan gelen yatkınlık, yetenek, kabiliyet.

istikamet: Hak yolda olma, hak yola girme, doğruluk, dürüstlük, adalet, denge, dürüstçe yaşama

istiklal: Bağımsızlık.

itidal: Aşırı olmama, ne çok fazla ne çok az, tam gerektiği kadar olma, orta hâlde bulunma, ölçülülük.

ittifak: Anlaşma, uyuşma, bağlaşma.

J - K - L

kadı: Hâkim, yargıç. Hukuki anlaşmazlıkları ve davaları İslam fıkhına göre karara bağlamak için devletçe tayin edilen görevli, görevli kimse.

kadim: Geçmişi uzun zamana dayanan. Başlangıcı olmayan, eski, ezelî.

kapitalizm: Üretim ve işletme araçlarının özel mülkiyette bulunması esasına dayanan siyasi sistem.

katalog: Kitaplıktaki kitapları veya belli bir daldaki gereçleri, nitelikleri bakımından tanıtmak, arandıklarında bulunmalarını sağlamak amacıyla, yer numaraları belirtilerek hazırlanmış kitap, defter veya fişten oluşan bütün, fihrist.

kategori: Aralarında herhangi bir bakımdan ilgi veya benzerlik bulunan şeylerin tamamı, grup.

kazâî: Kaza göreviyle ilgili, yargıya ait.

kesbetmek: Kazanmak, elde etmek.

kitle: Yığın ve küme hâlindeki şeyler veya insan topluluğu.

klasik: Üzerinden çok zaman geçtiği hâlde değerini yitirmeyen, türünde örnek olarak görülen eser.

kozmoloji: Kâinat kanunlarını inceleyen ilim, evren bilimi.

kozmopolit: Çeşitli milletlerden olan insanları içine alan.

külli: Bütüne ait, bütünle ilgili, bütünü kapsayan.

külliyet: 1. Bütünlük, tümlük. 2. Çokluk, bolluk.

literatür: Edebiyat, kaynak.

M - N

mahreç: Çıkış yeri, çıkak.

maktul: Öldürülmüş, katledilmiş kimse.

medinetüsselam: Güvenli, emniyetli şehir, belde.

mefhum: Bir sözün veya kelimenin taşıdığı, ifade ettiği mana, anlam, kavram.

memba: Bir suyun kaynayıp çıktığı yer, pınar, kaynak.

meskun mahal: Yerleşim yeri.

meşk: Hüsnühat, tezhip, musiki gibi sanatların eğitim ve öğretiminde takip edilen, ustadan çırağa doğrudan öğretim şeklindeki geleneksel usul.

meşru: Dince yasaklanmayan, dine, şeriata, akla, vicdâna ters düşmeyen, kanun ve geleneklere uygun olan (şey veya kimse).

meşveret: Bir konu hakkında tecrübeli kimselere, o konuyla ilgili olanlara danışma, fikir alma, müşavere etme. Fikir alışverişinde bulunmak için yapılan toplantı.

metot: Yöntem.

metropol: Ana kent.

Mevla: Rab, efendi, seyit, sahip, malik, birinin işini üzerine alan, veli. Dost, yardımcı, lütuf ve bağışta bulunan. Allah (cc).

mezalim: Zulümler, haksızlıklar, kıyımlar..

minyatür: Genellikle el yazması kitaplarda yer alan küçük boyutlu renkli resim.

misyonerlik: Evrensel dinler ve özellikle Hristiyanlık bağlamında dinin yayılması amacıyla yapılan sistematik faaliyetler.

muamele: 1. Davranma, davranış. 2. Yol, yöntem. 3. İşlem. 4. İşlem. 5. Alışveriş.

muhaddis: Hadisleri öğrenip rivayet etmekle meşgul olan kimse.

muharrik: Hareketini sağlayan, harekete getiren.

mukavemet: Dayanma, karşı durma, karşı koyma, dayanırlık, direnç.

mukayese: Benzeterek veya karşılaştırarak değerlendirme, karşılaştırma, kıyaslama.

mukim: Bir yerde, bir evde oturan, eğleşen, ikamet eden.

muvaffak: Başarılı.

müdavim: Bir yere devam eden, devamlı gidip gelen (kimse).

müellefeikulub: Gönüllerinin İslam'a ısındırılması arzu edilen kimseler anlamında fıkıh terimi.

mühre: Ham kâğıtları düz hâle getirip parlaklık vermek için kullanılan alet.

münasebet: İlgi, alaka.

müreffeh: Refah ve varlık içinde yaşayan, gönençli.

müstakil: Kullanış yönünden başka bir yapı ile bağlantısı olmayan, bağımsız.

müstensih: Kitap, mecmua, şiir vb.ni aynen yazarak kopye eden, sûretini çıkaran kimse.

müsteşrik: Doğu bilimci, Şarkiyatçı, oryantalist.

müşavere: Önemli bir konu üzerinde iki veya daha çok kimse arasında yapılan fikir alışverişi, danışma.

mütercim: Bir metni bir dilden başka bir dile çeviren, tercüme eden kimse, çevirici, çevirmen.

nail: Erişmiş, ele geçirmiş, başarmış, kazanmış, ulaşmış.

nas: Herhangi bir konuda Kur'an'da veya hadislerde bulunan ve üzerinde tartışılması dinen caiz olmayan delil hükmündeki kesin ifâde.

neşet: Çıkma, ileri gelme, kaynaklanma.

nesep: Soy, baba soyu.

nizam: 1. Kural. 2. Düzen, tertip, sıra. 3. Kanun.

nüsha: Bir yazıdan çıkarılan suret, yazılı bir şeyin benzeri, eşi, tıpkısı. Dergi, gazete vb. süreli yayınların her bir sayısı.

O - Ö - P

otorite: Siyasi veya idari güç.

oryantalist: Doğunun din, dil ve kültürleri ile uğraşan kimse, şarkiyatçı.

öykünme: 1. Öykünmek işi, taklit. 2. Örnek alınan şeyi yeniden yapma. 3. Başka birinin davranışlarını benimseme amacı ile olduğu gibi yineleme.

panel: Açık oturum.

papirüs: Eski Mısır'da kullanılan bitki liflerinden yapılma kâğıt.

perspektif: Bakış açısı.

patrikhane: İstanbul'da ve diğer bazı bölgelerdeki Ortodokslar'ın ruhani merkezi.

planetaryum: Gök bilimi.

potansiyel: Gizli kalmış, henüz varlığı ortaya çıkmamış olan, kullanılmaya hazır (güç, yetenek).

projeksiyon: Bir film veya belgenin ışık kaynağından çıkan ışınlarla ekran veya perde üzerinde görüntüsünün oluşturulma işi, iz düşümü. Bu yolla oluşturulan görüntü, iz düşümü.

R - S - Ş

realite: Gerçeklik.

refah: Bolluk, rahatlık.

referans: Tavsiye mektubu, kaynak, tavsiye.

revak: Bina duvarına bitişik, üstü örtülü, önü açık, galeri şeklindeki mimari mekân.

risalet: Allah (cc) ile insanlar arasında dünya ve âhiretle ilgili ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla yapılan elçilik görevi.

rumi: Târihi Orta Asya'ya kadar dayanmakla birlikte ismini "Anadolu" mânâsındaki Rum kelimesinden alan, hayvânî veya nebâtî oluşu tartışmalı, kullanılma alanı çok geniş bir süsleme motifi.

sahaf: Genellikle kullanılmış ve eski kitap alıp satan kitapçı.

sahibülmesahif: Kitapların sahibi, kütüphane görevlisi.

sahih: Gerçek, doğru, hakiki.

sanat: Bir meslek veya sanatla ilgili özel kuralların bütünü, ilmî nazariyeleri el yatkınlığı ve öğrenimle elde edilen vasıtalarla uygulama, akla ve kalbe en yüksek güzellik tadını verecek şekilde bir duygu ve düşünceyi ifade çabası.

selamlık: Eskiden saray, konak gibi büyük meskenlerde ve evlerde erkek misafirleri kabul etmeye mahsus bölüm.

sembolizm: Çeşitli sanat ve ilimlerde maksadı ifade etmeye yarayan semboller sistemi. Simgecilik.

sempozyum: Önceden tespit edilen bir alanda konuşmacıların bildiri sunarak katıldığı bilimsel toplantı, bilgi şöleni.

senet: Bir hadisi veya bir sözü ilk söyleyene nisbet etmek için senedinde yer alan ravilerin adlarını zikretme anlamında hadis terimi.

serazad: Hür, serbest, başıboş, rahat.

sılayırahim: Akraba ziyareti. Anne baba başta olmak üzere tüm akrabalar arasında güzel ilişki kurma, onları ziyaret etme, hâl ve hatırlarını sorma, maddi manevi yardımda bulunma, gönüllerini alma.

sicil: Resmî belgelerin kaydedildiği kütük.

simya: Bazı değersiz metallerden altın elde etmeyi amaçlayan uğraşı; eski kimya; geleneksel gizli ilimlerde bir sihir tekniği.

sofa: Evlerde oda kapılarının açıldığı genişçe yer, hol.

sosyolog: Toplum bilimci.

sömürge: Bir devletin kendi ülkesinin sınırları dışında egemenlik kurarak yönettiği ekonomik veya siyasal çıkarlar sağladığı ülke, sömürülen ülke, müstemleke, koloni.

sufi: Dünyaya olduğundan fazla değer vermeyen, derviş.

surre: Osmanlı padişahlarının, her yıl hac zamânında Haremeyn (Mekke ve Medine) halkına dağıtılmak üzere özel bir alay tertip ederek gönderdikleri para ve hediyeler.

strateji: Bir ulusun veya uluslar topluluğunun, barış ve savaşta benimsenen politikalara destek vermek amacıyla politik, ekonomik, psikolojik ve askerî güçleri bir arada kullanma bilimi ve sanatı, sevkülceyş.

şark: Doğu.

şerh: Bir metni, bir kitabı ayrıntılarına inerek açıklama, yorumlama.

şiar: Duyuş, düşünüş ve inanıştaki ayırıcı özellik.

şirk: Denklik, ortaklık, ortak olma, eş koşma. Allah’a (cc) inanmakla birlikte başka varlıkları da tanrı kabul etme.

şûra: Danışma kurulu, meclis, kurultay. Danışma yapılan yer.

şurta: İslam devletlerinde şehirlerde emniyet ve asayişi sağlamakla görevli teşkilât.

T

taassup: Bağnazlık.

tabakat: İslam telif geleneğinde, sahasında tanınmış şahsiyetlerin biyografilerini konu edinen telif türü.

tagallüb: Zorla hüküm sürme, zorbalık etme.

tahakküm: Baskı, zorbalık, hükmetme.

tahammül: 1. Nesnenin, güçlü, zorlayıcı dış etkenlere karşı koyabilmesi, dayanması. 2. İnsanın kötü, güç durumlara karşı koyabilme gücü, kaldırma, katlanma.

tahlil: Çözümleme.

tahrifat: Bir şeyin aslını bozma, değiştirme.

tedrici: Yavaş yavaş olan, derece derece.

teenni: İlerisini düşünerek acelesiz iş görme, ağır davranma.

tefrit: Herhangi bir konuda geride kalma, yeterli ölçüde olmama durumu, ifrat karşıtı

tekabül: Karşılık olma, karşılama, yerini tutma.

tekâmül: Olgunluk, olgunlaşma, gelişim, gelişme.

telif: Eser yazma, toplayıp kaleme alma.

temayüz: Başkalarına göre üstün duruma gelme, sivrilme, seçkinleşme.

teorisyen: Kuramcı. Alışılmışın dışında yeni bir buluş yada görüş ortaya koyan.

terkip: Birleşim, birleştirme, bir araya getirme.

tevazu: Alçak gönüllülük.

tezhip: Yazma kitap, levha ve murakkaların bezenmesinde ezilmiş varak altın ve çeşitli renklerin kullanılmasıyla uygulanan süsleme sanatı.

tezyinat: Bir şeyin üzerine yapılan süsleme(ler), süs(ler).

tıpkı basım: Bir yazı, desen ya da resmin fotoğrafı alınıp kalıbı çıkararak yapılan aynı basımı.

tolerans: Hoşgörü.

triumvira: Fransız İhtilali sırasında gücü elinde tutan üç kişiden oluşan konsüllük yönetimi.

U - Ü

umran: Bayındırlık, memurluk. Uygarlık, ilerleme, refah ve mutluluk.

uygarlık: Uygar olma durumu, medeniyet, medenilik. Bir ülkenin, bir toplumun, maddi ve manevi varlıklarının, fikir, sanat çalışmalarıyla ilgili niteliklerinin tümü, medeniyet.

üslup: Tavır, tarz.

üsluplaştırma / stilize etme: Bitki ve hayvanların doğadaki biçimlerini, ayrıntılarını yok ederek yalınlaştırarak ana hatlarıyla tanınabilecek tarzda betimleme sanatı.

V - Y - Z

vahiy: Peygamberler aracılığıyla insanlara, hayatın hangi ilkelere göre yönlendirilmesi ve nelere uyup nelerden sakınılması gerektiğini bildiren ilahi bilgi, bu bilginin gönderiliş tarzı.

vahiy kâtibi: Hz. Peygamber'e vahyedilen ayet ve sureleri, vahyin başlangıcından kesilmesine kadar yazan sahabeler.

vakıf: Bir malın mülkiyet vakfeden kişide kalmak üzere yararlanma hakkını insanların hizmetine sunma.

varsayım: Deneylerle henüz yeter derecede doğrulanmamış ancak doğrulanacağı umulan teorik düşünce, faraziye, hipotez.

vecibe: Ödev, boyun borcu, vazife.

Veda Hutbesi: Hz. Peygamber'in Veda Haccı'nda okuduğu hutbeler.

vücub: Yapılması gerekli, lüzumlu ve zaruri olma, vacip olma, terk edilmesi caiz ve mümkün olmama.

yeti: İnsanda doğuştan var olan idrak, hafıza, muhakeme yeteneği gibi güçlerin her biri, meleke.

zan: Şüphe, tereddüt, şek, sanma, sanı.

zaviye: Bir şeyhin yönetiminde tasavvuf eğitiminin verildiği mekân.

zevahir: Görünüm.

zîc: Yıldızların yerlerini ve hareketlerini hesap etmeye yarayan cetvel.

zira (arşın): Metrik sisteme geçilmeden önce kullanılan bir uzunluk ölçüsü. Dirsekle orta parmak ucu arasındaki kısmı ifade eder (yaklaşık 50 cm).

Cevap anahtarı için lütfen karekodu okutunuz.